

Neologismy ve vietnamštině

(písemná práce z vietnamského jazyka)

Vypracovala: Petra Karlová
Vietnamistika, 4. ročník
Praha, leden 2002

Obsah

ÚVOD	3
1. TERMÍN NEOLOGISMUS	4
2. NEOLOGISMY	4
2.1 SLOVA VIETNAMSKÉHO PŮVODU	5
2.1.1 Slova vzniklá skládáním	5
2.1.2 Slova vzniklá zkracováním	6
2.1.3 Neosémantismy.....	6
2.2 Problémy při zápisu slov.....	7
2.2 SLOVA PŘEJATÁ	8
2.2.1 Z jakých oblastí jsou slova přejímána.....	8
2.2.2 Z jakých jazyků jsou slova přejímána.....	9
2.2.3 Proces vietnamizace a problémy při zápisu slov cizího původu.....	11
3. ČISTOTA A VÝVOJ JAZYKA – TRENDY V SOUČASNÉ VIETNAMŠTINĚ	12
ZÁVĚR	15
POUŽITÁ LITERATURA	16

Neologismy ve vietnamštině

Úvod

Studium neologismů ve vietnamštině je velice svízelné. Hlavní příčinou je prakticky úplná absence teoretického zázemí. Lze říci, že dosud neexistuje studie, která by se systematicky zabývala neologismy, a jakákoliv díla mající vztah k tomuto tématu jsou v podstatě zanedbatelná. Toto pramení ze samotné vietnamské jazykovědy, která nemá tak dlouhou tradici jako například evropské jazyky, což také vysvětluje, proč vietnamština dosud nemá oficiálně zakotvena pravidla jazyka, a to nejen u pravopisu a gramatiky. Následkem toho existuje v různých jazykovědných oblastech mnoho teorií, které si nezdědka protirečí nebo velmi málo vystihují povahu vietnamského jazyka.

Kvůli zmíněnému nedostatku odborné literatury jsem byla nucena napsat tuto práci především na základě vietnamského tisku a svých zkušeností z půlročního pobytu v Hanoji. V použité literatuře uvádím název dvou článků ve vietnamských publikacích o vietnamském jazyce, avšak ty pouze vyjadřují přání vietnamských představitelů, aby byla zachována čistota vietnamštiny, a o neologismech vůbec nehovoří.¹

Proto chci zdůraznit, že tato práce vychází z velmi omezeného studijního materiálu, a nemůže tedy v plné šíři pojmut problematiku neologismů ve vietnamštině. Jejím cílem je alespoň zhruba postihnout hlavní jevy ve vietnamštině týkající se přejímání a vytváření nových slov tak, jak jsou vnímány cizincem, který má přiměřenou znalost jazyka.

¹ **Phạm Văn Đồng:** Giữ gìn sự trong sáng của tiếng Việt, str. 11 - 13 v knize Nguyễn Hữu Quỳnh Ngũ pháp tiếng Việt. NXB Từ điển Bách khoa, Hà Nội 2001, 397 stran. **Phạm Văn Đồng:** Préserver la pureté et la clarté de la langue vietnamienne, str. 31 – 48 v knize Etudes Vietnamiennes. Essais Linguistiques. Hà Nội 1975, no. 40, 263 stran. Navíc se zde jedná o jediný článek publikovaný jednou ve vietnamštině a podruhé v překladu do francouzštiny. Nguyễn Hữu Quỳnh uvádí jako zdroj článku knihu Phạm Văn Đồng Giữ gìn sự trong sáng của tiếng Việt. NXB Giáo dục. Hà Nội 1980.

1. Termín neologismus

V češtině je neologismus „nevžitý, neustálený tvar, nové slovo, popř. jeho nové užití nebo jiná nová jednotka v jazyce vzniklá, respektive vznikající, popř. do něj převzatá odjinud z potřeby pojmenovat něco nového (např. *grant, folkař*), z důvodu strukturních (např. *parník* <*parolod*) apod., novotvar.“² Od něj je pak odvozen neosémantismus, což je neologismus vznikající posunem původního významu.³

Jak již bylo řečeno v úvodu, vietnamská jazykověda má mnohé nedostatky, k nimž patří také nejednotná a neúplná terminologie. To znamená, že každý lingvista pojmenovává a zařazuje slovní druhy, větné členy, atd. podle svého přesvědčení a jazykového vnímání, což způsobuje značné problémy při zkoumání vietnamského jazyka. Také proto termín „neologismus“ nenalezneme běžně ve vietnamském slovníku. Anglicko-vietnamský slovník od autorů Võ Sĩ Khải a Vũ Thế Hoàng⁴ uvádí, že neologismus je nové slovo nebo slovo staré používané v novém významu.⁵

Obecně lze tedy konstatovat, že definice neologismu se shoduje s definicí tohoto pojmu v češtině. Vedle toho se tato oblast v obou jazycích vyznačuje hojným přejímáním anglických slov, které je výsledkem vlivu americké kultury a techniky. Přesto má přebírání cizích slov a utváření novotvarů ve vietnamštině svá vlastní specifika daná charakteristikou jazyka. Jedním z nich je rozmanitost variant jednoho slova, zejména u slov přejatých. Jak již bylo uvedeno, vietnamština postrádá kodifikovaná pravidla pro jazyk, a proto je utváření neologismů především otázkou konvence.

2. Neologismy

Neologismy ve vietnamštině lze rozdělit na slova vietnamského původu a slova přejatá. Avšak vzhledem k absenci jazykových pravidel zde existuje problém, které slovo je možno považovat za neologismus, či nikoliv. Zejména se jedná o písemnou podobu slova (např. cizích názvů). Na rozdíl od češtiny se u vietnamštiny můžeme setkat s mnoha variantami i u poměrně často používaných slov a ustálených spojení (co do zvukové stránky).

² Lotko, Edvard. Slovník lingvistických termínů pro filology, str. 78.

³ Tamtéž, str. 78.

⁴ Võ Sĩ Khải, Vũ Thế Hoàng. Từ Điển Anh-Việt, str. 608.

⁵ Tamtéž, str. 608. “Neologism – new-coined word or an established word used in a new sense: *từ mới hoặc từ cũ dùng theo nghĩa mới*”.

Vezměme si například Ho Či Minovo Město, které je ve vietnamském tisku zapsáno jako *thành phố Hồ Chí Minh*, *Thành phố Hồ Chí Minh* či *Thành Phố Hồ Chí Minh* a je obvykle zkracováno. Ovšem i jeho zkratka má různé podoby jako *TP HCM*, *TP. HCM*, *Tp. HCM*, *TPHCM* nebo *TP Hồ Chí Minh*, *Tp. Hồ Chí Minh*.⁶ Vzhledem k tomu, že město dostalo tento název po sjednocení Vietnamu, je pro Evropana nepochopitelné, že po více než dvaceti letech stále neexistuje ustálená podoba pro jeho zápis. Jelikož Vietnamci nemají jednotný zápis ani pro tak významné slovo, dokážeme si z toho odvodit, jak asi bude situace vypadat u slov vzniklých v poslední době, a zvláště u slov přejatých z cizího jazyka, který je zcela odlišný od vietnamštiny.

2.1 Slova vietnamského původu

2.1.1 Slova vzniklá skládáním

Obecně lze říci, že nevznikají neologismy, které by byly tvořeny ve vietnamštině dosud neznámou slabikou. Mnohem častější je spojování dvou a více slov, vietnamských či sinovietnamských, v ustálená spojení s novým významem, který se může více či méně lišit od významu jednotlivých slov. Jsou to tedy slova vzniklá skládáním. Vzhledem k zálibě Vietnamců ve slovních hříčkách vznikají tyto neologismy prakticky neustále. Často se omezují na určitou společenskou skupinu či oblast Vietnamu, některé zaniknout, jiné se ujmou. Mnoho z nich se řadí ke slangu, žargonu nebo argotu.

Jako příklad uvádím odpověď na běžnou otázku „Jak se máš/máte?“ („...*có khoẻ không?*“). Kromě obvyklého „*khoẻ*“ a „*binh thường*“ se můžeme setkat s odpovědí: „*Thoái con gà mái.*“ nebo „*Phình phưỡn ng.*“ První odpověď může říci například student svému kamarádovi, doslova to znamená „Mám se fajn jako slepice.“ Spojení *thoái con gà mái* vzniklo kombinací slov *thoái mái* (příjemný) a *con gà* (slepice). Druhou odpověď může dát mnich svým přátelům. *Phình phưỡn ng* je ve skutečnosti zvukovou přeměnou slova *binh thường* stejného významu („Mám se dobře.“) a vzniklo kombinací dvou slov *phình* respektive *bụng phình*⁷ (plný břich) a *phưỡn ng trượng* (mnišská cela). Oba výrazy tedy vyjadřují spokojenost mluvčího. Student se má příjemně jako slepice, která dostává pravidelně krmení a vesele si pobíhá venku. Mnich se zase nají dosyta a má střechu nad hlavou.

⁶ Navíc je zajímavé, že Vietnamci v hovorů raději používají starý název Ho Či Minova Města *Sài Gòn*.

⁷ Nebo se může jednat i o slovo *phình* (tlustý a kulatý), případně *phình* (naplnit).

Slovních spojení tohoto typu je v hovorovém jazyce mnoho a pro nezasvěceného posluchače jsou často naprosto nesrozumitelné. Takto vznikají také různá rčení, úsloví a prűpovídky, se kterými se ve slovnících vűbec nesetkáme.

2.1.2 Slova vzniklá zkracováním

Vedle neologismů vzniklých spojováním existují také slova vzniklá zkracováním. Vzhledem ke sklonu všech Vietnamců zkracovat a vypouštět „nedůležitá“ slova se ve vietnamském tisku vyskytuje neobvykle mnoho zkratk různých typu. Nejčastěji jsou to názvy organizací, často se vyskytující slova apod.: *điều kiện kinh doanh* (podmínky pro podnikání) = *ĐKKD*, *giấy phép* (povolení) = *GP*, *địa chỉ* (adresa) = *ĐC* nebo *công ty* (firma) = *cty* apod.). Přitom lze říci, že zkratky jako *ĐC*, *ĐT* (*điện thoại* = telefon) nebo *cty* se v textu užívají mnohem častěji než jejich nezkrácené znění. Avšak je třeba zdůraznit, že při čtení textu obsahující takovéto zkratky se uvádí plné znění daných slov, což znamená, že se tedy nejedná o neologismy.

Kromě toho je také obvyklé zkracování víceslovných ustálených spojení do slovního spojení tvořeného pouze dvěma slabikami (tj. dvěma slovy). Příkladem je zkrácení názvu Lidové fronty pro osvobození Vietnamu *Việt Nam Độc lập Đồng Minh Hội* na *Việt Minh*. Tento způsob tvoření slov vychází z monosylabické povahy vietnamského jazyka, kdy v podstatě každá slabika je současně slovem. Dále na to může mít vliv historický vývoj vietnamštiny, protože dříve byl tento jazyk zapisován čínskými znaky. Ke zkracování tedy dochází hlavně u tří- a více slabičných slov. Příkladem je slovo *ký túc xá* (studentská kolej), které se v současné době začíná používat ve zkrácené podobě *ký túc*.

Je ovšem dosti sporné, zda tyto nově vzniklé zkratky či zkrácené tvary lze považovat za neologismy. Zápis slova se sice změnil, ale jeho význam a zvuková podoba jsou více či méně shodné.

2.1.3 Neosémantismy

Ke změně může také dojít pouze u významové stránky slova při zachování jeho zvukové i grafické podoby. Slova, u nichž došlo k posunu významu, se nazývají neosémantismy. Významový posun může být buď jen nepatrný, nebo může být známé slovo použito ve zcela neobvyklé souvislosti. Příkladem je slovo *khôn*, které se ještě donedávna

používalo pouze v kladném významu „chytrý“⁸. Avšak kdybychom nyní chtěli někomu složit kompliment týkající se inteligence, je nevhodnější užít slova *thông minh* (inteligentní, chytrý). V opačném případě bychom totiž mohli dotyčného urazit, protože slovo *khôn* již nese negativní odstín a do češtiny jej lze přeložit spíše jako „vychytralý“.

2.2 Problémy při zápisu slov

U neologismů vietnamského původu je situace vcelku jednoduchá, protože zde platí relativně zažitá pravidla jako u ostatních slov. Co do zvukové podoby se můžeme setkat s různými variantami jednoho slova (jako např. *thầy- thầy*= učitel, *nghìn- ngàn*= tisíc), avšak neshody se týkají především zápisu slov.

Jedná se o velká a malá písmena na začátku slov; o pomlčku spojující slova, která k sobě patří, a o použití grafému „y“ nebo „i“ pro foném /i/ ve slovech tvořených počáteční souhláskou a tímto fonémem (konsonant+/i/). Obecně lze říci, že Vietnamci si příliš nelámou hlavu s velkými písmeny. Samozřejmě užívají velkých písmen při zápisu vlastních jmen, zejména u jmen osob, názvů míst atd. Avšak u víceslabičných spojení jsou dosti nejednotní, jak jsme mohli vidět u zápisu spojení Ho Či Minovo Město. Dalším příkladem může být i název (sinovietnamský), který ve vietnamštině existuje již dlouho – *Thái Lan* (Thajsko). Vietnamské noviny *Nhân Dân* zapisují tuto zemi jako *Thái-lan*, což je běžné spíše pro slova přejatá z angličtiny a evropských jazyků vůbec.

Zde se dostáváme k dalšímu problému. V době rozdělení země na dvě části se psala především v Jižním Vietnamu slova patřící k sobě přes pomlčku. Tento úzus zjednodušoval čtení (nejen cizincům studujícím vietnamštinu) a vztahoval se de facto na všechna slova ve větě (př. *văn-hoá Việt-Nam*). Také vlastní jména byla zapisována jiným způsobem než dnes (př. *Nguyễn Văn Huệ – Nguyễn-văn-Huê*). Toto se projevuje v zápisu nových víceslabičných slov, která mohou být pro větší srozumitelnost psána přes pomlčku, nebo i dohromady jako jediné slovo (př. *carót* = mrkev). S tímto problémem se často setkáme u slov převzatých z cizího jazyka, a proto se k němu vrátím později (oddíl 2.2.3).

Psaní tvrdého či měkkého /i/ po počáteční souhlásce (př. *Mỹ, tý, tí mí, kỹ thuật, tí tí...*) je zcela otázkou konvence, pokud po fonému /i/ již nenásleduje žádný foném. V tomto případě zůstává zvuková podoba stejná, ať napíšeme grafém „i“, nebo „y“. Přirozeně často existuje varianta, která je užívanější. Avšak s vývojem jazyka může dojít k obratu, a tak se poslední

⁸ Podle slovníku autor Sanh Phúc, Ngọc Tùng, Quang Thụy. *Từ Điển Việt-Anh*, str. 378 „wise, sensible, judicious“. Podle slovníku Bùi Phụng. *Từ Điển Việt-Anh*, str. 862: „wise, clever; intelligent, artful, cunning“.

dobou začíná rozmáhat například *mĩ* namísto *myĩ*, které bylo dosud bez výjimky používáno. V první polovině 90. let byla snaha nahradit všechna „y“ psaním „i“, ale neujala se. Navíc se ve psaní „i“ a „y“ liší také odborné publikace a slovníky, a proto je třeba brát v úvahu obě varianty.⁹

Jak již bylo jednou řečeno v souvislosti se zkracováním slov, různý zápis slova či slovního spojení neznamena, že se jedná o neologismus, ale spíše o grafické varianty jednoho slova či slovního spojení.

2.2 Slova přejatá

V předchozím oddílu jsme se zabývali způsoby, jak vznikají neologismy z vietnamských (příp. sinovietnamských¹⁰) slov. Ta se řídí v podstatě zažitými pravidly vietnamštiny. Někdy sice existují pochyby o způsobu jejich zápisu, ale po zvukové stránce není v jejich případě žádných sporů. Situace se poněkud liší u přejatých slov, protože původní výslovnost cizích slov je pro často Vietnamce nevyslovitelná a z toho pak pramení problémy s jejich zápisem.

2.2.1 Z jakých oblastí jsou slova přejímána

V posledních letech po otevření země světu zejména v 90. letech se ve vietnamském jazyce objevilo mnoho nových slov z oblasti ekonomiky, výpočetní techniky, elektrotechniky, kultury, sportu atd. Také ve Vietnamu se projevuje amerikanizace a internacionalizace. V názvech firem, výrobků a na vývěsních štítech obchodů se objevují slova anglického původu, což například vidíme u státních podniků jako *Vinamilk*, *Vinataba*, *Vinaphone*, *Vinaconex*, *Vinashin* Vznikly spojením slov *Việt Nam* a anglických výrazů, které vypovídají o oborovém zaměření těchto podniků *milk* (mléko), *tabaco* (tabák), *phone* (telefon), *construction* (stavba), *ship* (lod') ...

Zejména v oblasti vědy a techniky je rozšíření slovní zásoby o slova anglického původu velmi výrazné (podobně jako u nás). Příchod nových technologií a výrobků si vynutil vytvoření nových pojmenování pro předměty, které ve vietnamštině dosud neexistovaly. Jsou to například slov jako *internet*, *website*, *e-mail*, *chip*, *hologram*, *transistor*, *studio*, *photolab*, *paraffin*, *waxing* ... V ekonomickém textu jsou bez dalšího vysvětlení běžně užívány anglické

⁹ Když například nenajdeme ve slovníku *ĩ mĩ*, zkusíme se podívat na *tyĩ mĩ*.

¹⁰ Sinovietnamská slova se stala již nedílnou součástí vietnamského jazyka, proto u nich existují relativně zažitá pravidla různých jazykových odvětvích. Proto jsem je zařadila do oddílu vietnamských slov.

zkratky mezinárodních organizací, valut atd. – př.: *WTO, ASEAN, OPEC, GDP* (hrubý domácí produkt) *USD, DM* (německá marka - DEM), *thi TOEFL* (zkouška TOEFL) ...

Méně jsou již přejímána slova z asijských jazyků (zejména japonštiny, čínštiny a korejštiny). Tato přejatá slova (kromě názvů společností a značek jejich výrobků) se týkají spíše oblasti kultury, sportu a zábavy, př.: *karaoke, wushu, karate, aikido* ...

2.2.2 Z jakých jazyků jsou slova přejímána

Jak bylo řečeno v předchozím oddílu, v posledních letech je nejvíce slov přejímáno z angličtiny. Hlavním důvodem je kromě absence pojmenování ve vietnamštině role tohoto jazyka ve světě. Vzhledem k významu USA a k množství států, jejichž úřední řečí je angličtina, se stal tento jazyk dorozumívací řečí celého světa a v podstatě z tohoto místa vytlačil francouzštinu, která byla dříve považována za diplomatický jazyk. Lze říci, že angličtina je vyučována jako hlavní cizí jazyk ve většině zemí světa (v tomto směru není ani Vietnam výjimkou). Je tedy pochopitelné, že i v ostatních jazycích se projevuje tendence přejímat anglická slova a přizpůsobovat je svému jazykovému systému.

Takto se můžeme v textu setkat s anglickými výrazy, začleněnými do věty podle pravidel vietnamské gramatiky a syntaxe. Např.:

<i>Chọn theo <u>cataloge</u></i> (správně: catalogue)	Výběr podle katalogu
<i>Chương trình <u>Window 95, Window NT</u></i>	Program Windows 95, Windows NT
<i>Công ty sản xuất <u>chip silic</u></i>	Společnost vyrábějící silikonové/křemíkové čipy
<i>Tắm <u>Sauna</u> khô của Nhật</i>	Japonská suchá sauna
<i>Tái tạo phụ c hời da tay, chân</i>	Regenerace kůže rukou a nohou pomocí
<i>bằng <u>Paraffin, Waxing</u></i>	parafinu a vosku

Vzhledem k tomu, že jsou anglická slova přejímána teprve krátkou dobu, lze říci, že většinou u nich ještě neexistuje zcela vietnamizovaná podoba. To znamená, že tato slova jsou obvykle zapisována podle pravidel anglického jazyka a pro Vietnamce jsou tedy de facto nevyslovitelná. S vietnamizací se setkáme u starších přejatých slov (převážně francouzského původu), která již byla přizpůsobena vietnamské výslovnosti: *nhà ga* (nádraží, *gar*), *bơ* (máslo, *beurre*), *xăng* (benzín, *essence*), *lốp* (pneumatika, plášť, *envelope*), *bia* (pivo, *bière*), *bia* (billiard, *billard*), *áo sơ mi* (košile, *chemise*) atd. Je pravděpodobné, že slova nově přejatá z angličtiny také prodělají podobný vývoj jako slova francouzská. Avšak je obtížné odhadnout, zda se to bude týkat do stejné míry grafické stránky jako zvukové. Samozřejmě,

že Vietnamci čtou tato slova podle svých schopností, zejména v závislosti na znalosti anglického jazyka. Proto již teď existují různé varianty vietnamizované výslovnosti, např. u slova *internet* jako *lin-ten-něť*, *lin-tò -něť* apod. Ke změnám po grafické stránce dochází často v důsledku chybného opsání slova, vynechání písmene nebo překlepu.

V dnešní době dochází k přejímání slov z francouzštiny mnohem méně. Navíc je někdy obtížné rozeznat, z kterého jazyka bylo slovo převzato – například u slov latinského původu, která se vyskytují ve více jazycích. Jako příklad lze uvést slovo *massage*, které se píše francouzsky i anglicky stejně a jehož výslovnost v těchto jazycích je velmi blízká. V současnosti se toto slovo vyskytuje na vývěsních štítech i v novinách ve své původní podobě, ačkoliv ve slovníku můžeme nalézt i jeho vietnamizovanou variantu *mát-xa* či *mát xa*. Vietnamci dávají v psané podobě přednost cizímu způsobu zápisu zřejmě kvůli prestiži, aby tak zlepšili svůj image.

Přestože již pro daný předmět vzniklo vietnamské slovo (či ustálený vietnamizovaný tvar přejatého slova), je užíváno anglické slovo – např.: *e-mail* či *email* namísto *điền thư, ti vi* (v textu zkracováno TV) namísto *vô tuyến*, v textu *USD* nebo *US\$* namísto *đô-la*. Vietnamská společnost nyní vnímá zahraniční prvky jako otázky společenské prestiže. Cizí slova v názvu společnosti a jejích výrobků mají poukázat na její modernost, a tím si získat zákazníky. Užívání cizích slov zase staví na odív „inteligenci“ a jazykové schopnosti mluvčího (či pisatele). Proto se užívá stále více přejatých slov, které mohou vytlačit již zažitá a dosud užívaná výrazy (často sinovietnamské). To platí i pro sinovietnamské názvy některých států. Vedle sinovietnamského názvu pro Tchaj-wan *Đài Loan* se často užívá čistě anglické znění Taiwan. Pro Austrálii se kromě sinovietnamského názvu *Úc* užívá anglické slovo Australia nebo jeho částečně vietnamizovaná podoba *Ô-xtrây-li-a*.

Slova z asijských jazyků bývají přejímána přes anglický přepis (u japonštiny a korejštiny) nebo přes pinyin (u čínštiny). Vzhledem k jednoduché výslovnosti japonštiny nedochází u slov převzatých z tohoto jazyka prakticky k žádným fonetickým změnám (př. *karate, karaoke, go* apod.). Avšak u některých slov existují starší sinovietnamské varianty vzniklé na základě čínských znaků, kterými jsou tato slova zapsána v japonštině – př. *Tókyó* – *Đôngh Kinh, Ryukyu* – *Lúu Cáu* apod.

Složitější je to u korejských slov, jejichž výslovnost je obtížná jak pro anglického mluvčího, tak i pro Vietnamce. Například v článku o Koreji byly názvy dávných království

přepsány jako *KoKuRyo* (Kogurjo), *BaekJae* (Päkče), *Shilla* (Silla).¹¹ Na první pohled se jedná o anglicizovaný přepis korejských slov. Avšak velká písmena uvnitř slov pravděpodobně oddělují jednotlivé znaky tvořící název příslušného království, což je poněkud nelogické, protože korejština užívá hláskové písmo. Navíc pokud jsou ve vietnamštině oddělovány jednotlivé slabiky jednoho slovního spojení, děje se tak pomocí pomlčky. Tento příklad jasně ukazuje na chaotičnost při přejímání slov z jazyků značně odlišných od vietnamštiny. Opačným případem je korejské bojové umění *taekwondo*, které do Vietnamu dorazilo pod anglicizovaným názvem.

V případě čínštiny se můžeme setkat jak s přepisem do pinyin, tak i s vietnamizovanou variantou (tj. sinovietnamským čtením čínských znaků). Čínské bojové umění je ve Vietnamu uváděno jako *wushu* (překlad: bojové umění) tak, jak je známé ve světě. Přitom se ve vietnamské článku o *wushu* můžeme setkat již se sinovietnamskými názvy technik a stylů jako *tao-lu*, *tán-thú¹²* ... Naopak jiná škola čínského bojového umění *wing tsun* (*wing chun*) je ve Vietnamu známa v sinovietnamském čtení *vĩnh xuân*.

2.2.3 Proces vietnamizace a problémy při zápisu slov cizího původu

U neologismů vietnamského (popř. sinovietnamského) původu se nesetkáme s otázkou jak příslušné slovo vyslovovat a zapisovat (s výjimkou nejasností týkajících se psaní všech slov ve vietnamštině, které jsou uvedeny v oddílu 2.2). Problémy nastávají u cizích slov, které se píší a vyslovují podle systému daného jazyka, velmi odlišného od vietnamštiny. Jak zapsat fonémy, které se ve vietnamštině nevyskytují, čím (a zda) nahradit písmena „j“, „w“, „z“, „f“ která nejsou ve vietnamské abecedě, je třeba rozlišovat mezi „d“ /z/ a „đ“ /d/ v cizích slovech? ... a mnoho dalších otázek.

V současné době je tendence zapisovat slova cizího původu (u jazyků užívajících latinku) tak, jak se píší v daném jazyce, případně jak se přepisují do angličtiny. Platí to zejména u slov anglického a francouzského původu. Kromě nových slov z oblasti vědy a techniky se to týká především zeměpisných názvů a osobních jmen př: *Lebanon*, *Malaysia*, *Singapore*, *Campuchia*, *Narita*, *Arabia Saudi*, *Michel Bondrot*, *Simon Perkin*, *Luhu Panjaitan* (indonéský ministr obchodu a průmyslu) atd. Tento trend převažuje zejména v ekonomicky a technicky zaměřeném tisku jako *Thòi báo kinh tế Việt Nam*, *Đầu tư* apod., u něhož se

¹¹ Văn hoá, str. 5.

¹² Lao Động, str. 5.

předpokládá určitá úroveň vědomostí čtenáře. Zcela opačně je tomu u deníku *Nhân Dân*, kde je převážná většina cizích slov přepsána tak, aby odpovídala vietnamské výslovnosti a byla srozumitelná každému čtenáři, př.: *Xát-đam Hu-xê-in* (Sadám Hussein), *Phi-đèn Ca-xto-ro* (Fidel Castro), *I-xra-en* (Izrael), *Xcót-len* (Scotland, Skotsko), *Báć Ai-len* (North Ireland, Severní Irsko), *Ky-ô-tô* (Kjóto) atd.

Takto souběžně existují dvě hlavní varianty: původní či anglicizovaná a vietnamizovaná. Nicméně u slov přejímaných z angličtiny či v jejich anglicizované podobě do vietnamštiny nedosáhla vietnamizace takové míry, aby mohla být tato slova považována za vietnamská, tj. že stále je na jejich zvukové i grafické podobě patrné (jsou často psána přes pomlčku, mají neobvykle mnoho slabik a obsahují pouze rovný tón *đầu không*, příp. *đầu sách* nebo *đầu nạng*), že se jedná o slova cizího původu (na rozdíl od dříve přejatých francouzských slov – viz oddíl 2.2.2).

Je tedy otázkou, zda anglické názvy států budou užívány v původní nezměněné podobě, nebo zda vietnamizace postoupí natolik, že se slova zapsaná podle fonetických možností vietnamštiny postupně přemění ve slova podle pravidel fonologického systému vietnamštiny. Určitým východiskem by mohlo být přejímání slov přes čínské znaky, jak tomu bylo dříve, protože sinovietnamská výslovnost je vietnamštině vlastní – na rozdíl od jakýchsi „zkomolenin“ anglických či jiných výrazů. Avšak v současné době se začínají prosazovat spíše mezinárodně srozumitelná slova.

Ve vietnamském jazyce hraje velkou roli především různorodý přístup vietnamského obyvatelstva ke svému mateřskému jazyku, a tím i ke slovům pocházejících z cizího jazyka. Přestože pro slovo kopie existuje ve vietnamštině několik výrazů (*bản, bản sao, bản chụp*), v Hanoji má mnoho stánků poskytujících kopírovací služby na vývěsním štítě napsáno *photocopy*, v horším případě pak *fotocopy, photocopi* apod. Když se však Vietnamci ptají na počet kopií, použijí slovo *bản*.

Mnoho podobných jevů je buď výsledkem rozhodnutí jedince či určité skupiny, nebo dílem náhody. Přestože vietnamská měna bývá v textu uváděna v nezkráceném znění *đồng*, můžeme se v textu setkat i s její mezinárodní zkratkou *VND*, popřípadě *VND* nebo dokonce *VN\$* (podle vzorce *US\$*).

3. Čistota a vývoj jazyka – trendy v současné vietnamštině

Svérázný přístup k cizím slovům ve vietnamštině je viditelný zejména v reklamě a inzerci v tisku. Příkladem je inzerát firmy Zamil Steel v novinách *Đầu tư*, v němž jsou cizinci na místech generálního ředitele titulováni vietnamským slovem „ông”, zatímco (pravděpodobně) níže postavení Vietnamci na vedoucích místech anglickým slovem „Mr.“: *Ô. Yehya Badran, Ô. George Kobrossy a Mr. Hoàng Chí Cường, Mr. Phạm Trung Tuyến, Trần Hữu Phi*.¹³ Můžeme se domnívat, že Vietnamci považují anglický výraz „Mr.“ za nevhodný pro tak vysoké postavení, jako je generální ředitel (jeden v Hanoji a jeden v Ho Či Minově Městě) velké společnosti, zvláště když se jedná o cizince. Je však dosti neobvyklé, že pro titulování vietnamských ředitelů neužili vietnamských slov *ông, bác, anh*, které jsou charakteristickým rysem vietnamštiny.

Jak už bylo několikrát řečeno, ve vietnamském jazyce sice existují pravidla, avšak jejich znění není vždy jednoznačné a pevné. Proto při přejímání slov (zejména pro zápis slov) hraje roli mnoho faktorů (znalost daného cizího jazyka, znalost vietnamštiny, náhoda, společenská prestiž atd.).

Zajímavý pohled na problematiku přepisování názvů u zahraničních firem přináší následující případ. Podle *Thời báo kinh tế Việt Nam*¹⁴ zastoupení japonské firmy Honda v Ho Či Minově Městě požádalo čínskou firmu Lifan, která vyváží do Vietnamu motocykly pod názvem Hongda, aby na vietnamském území užívala sinovietnamský název *Hành Đạt*. Důvodem je, že čínský název přepsaný do latinky (Hongda) se velice podobá světoznámé značce japonské firmy Honda (sinovietnamské čtení znaků *Bán Điện*), čímž podle jejího názoru porušuje její vlastnická práva na tuto chráněnou známku. Pokud by čínská firma nevyhověla této žádosti, představitelé Hondy by se obrátili na vietnamské úřady. Zde vidíme, že i takovéto události mohou ovlivnit na přebírání cizích slov do vietnamštiny.

Ve své historii byl Vietnam pod vlivem Číny, což se projevilo velkým přejímáním slov z čínštiny a méně pak ze sousedních států. Za francouzské kolonizace byla zase přebírána slova z francouzštiny. Bezprostředně po válce ve Vietnamu byla země dosti uzavřena a znalost cizích jazyků jako angličtina a francouzština byla považována za nežádoucí.¹⁵ Následné otevření se světu koncem 80. let přineslo spolu s přijímáním západních ekonomicko-technických a kulturních modelů také boom cizích jazyků – jejich studia i přebírání cizích slov.

¹³ *Đầu tư*, str. 7.

¹⁴ *Thời báo kinh tế Việt Nam*, số 126, str. 12.

¹⁵ Na jihu Vietnamu byla situace uvolněnější, a proto zde byla angličtina relativně živá.

Lze říci, že užívání neologismů anglického původu je doménou spíše přírodních směrů. Humanitní větve nezažívají takový nápor nové terminologie; odborné výrazy jsou spíše sinovietnamské, což také odpovídá konfuciánské tradici, kdy byla vzdělanost ve Vietnamu podmíněna znalostí klasické čínštiny. Navíc je v překladu z jazyků užívající znakové písmo často upřednostňována sinovietnamská varianta slova oproti variantě odvozené z evropského jazyka (zejména u zeměpisných názvů a jmen osob – u japonských a čínských jmen). Ještě dnes existují ve Vietnamu vzdělanci, kteří považují znalost klasické čínštiny za nezbytnou pro humanitní směry¹⁶, někteří by si dokonce přáli, aby se vietnamština opět zapisovala znaky, a nikoliv latinkou.

Avšak zatím je zjevné, že k návratu k čínskému písmu nedojde. Přesto sinovietnamská slova zůstanou významnou částí vietnamské slovní zásoby¹⁷ a není zde nebezpečí, že by slova přejatá z evropských jazyků vietnamštinu zahltila a způsobila zvrát v jejím vývoji. Vzhledem k propastnému rozdílu mezi jazykovým systémem evropských a asijských jazyků je pravděpodobné, že nová slova cizího původu budou postupně vietnamizována nebo dokonce nahrazena sinovietnamskými výrazy, které jsou pro Vietnamce snáze vyslovitelné. Nicméně vzhledem ke „zkracování vzdáleností“ mezi jednotlivými zeměmi světa a lepší komunikaci budou slova stále více přejímána z jiných než asijských jazyků.

¹⁶ Phan Huy Lê. *Tim về cội nguồn*, str. 638.

¹⁷ V současné vietnamštině je přes 60 % sinovietnamských slov. Phan Huy Lê. *Tim về cội nguồn*, str. 638.

Závěr

Neologismy ve vietnamštině lze rozdělit na slova vietnamského původu a na slova přejatá z cizího jazyka. Neologismy vietnamského původu obvykle vznikají z jiných, již zavedených vietnamských slov a (obecně řečeno) neoznačují zcela novou skutečnost. Na rozdíl od nich jsou neologismy cizího původu přebírány spolu s předmětem, který označují. Proto v současné době existuje mnoho neologismů pocházejících z angličtiny, které byly převzaty v rámci přijímání západní technologie.

Tato nová slova stejně jako výrazy vietnamského nebo čínského původu naráží na problémy spojené se zápisem, což vede ke koexistenci několika variant pro jedno a totéž slovo. U slov cizího původu je tato situace ještě složitější, protože je zde navíc otázka výslovnosti, která neodpovídá vietnamské fonetice a fonologii. Můžeme tedy očekávat, že budou neologismy cizího původu vietnamizovány, nebo budou nahrazeny jinými neologismy (pravděpodobně sinovietnamskými). Nicméně rychlost a míru vietnamizace je obtížné odhadnout, jelikož se stále více Vietnamců učí světovým jazykům a užívání cizích slov se stalo záležitostí společenské prestiže a módy.

Použitá literatura

Bùi Phụ ng. Từ Điển Việt-Anh (Vietnamsko-anglický slovník). NXB Văn hoá thông tin. Hà Nội 2000. 1995 stran.

Lotko, Edvard. Slovník lingvistických termínů pro filology. Univerzita Palackého. Olomouc 2000. 128 stran.

Phan Huy Lê. Tìm về cội nguồn (Hledání pramenů). Tập II. NXB Thế giới, Hà Nội 1999. 934 stran.

Phạm Văn Đồng: Giữ gìn sự trong sáng của tiếng Việt (Zachování čistoty vietnamského jazyka) str. 11 - 13 v knize Nguyễn Hữu Quỳnh. Ngữ pháp tiếng Việt (Gramatika vietnamštiny). NXB Từ điển Bách khoa, Hà Nội 2001, 397 stran.

Phạm Văn Đồng: Préserver la pureté et la clarté de la langue vietnamienne, str. 31 – 48 v knize Etudes Vietnamiennes. Essais Linguistiques. Hà Nội 1975, no. 40, 263 stran.

Sanh Phúc, Ngọc Tùng, Quang Thụy. Từ Điển Việt-Anh. Vietnamese-English Dictionary. NXB Đồng Nai, TP Hồ Chí Minh 1998, 899 stran.

Võ Sĩ Khải, Vũ Thế Hoàng. Từ Điển Anh-Việt. English-Vietnamese Dictionary. NXB TP Hồ Chí Minh. 1996. 1059 stran.

Vietnamské noviny a časopisy

Bạn đường, số 3, Hà Nội 14. 1. 1999.

Báo ảnh Việt Nam, số 51, TP Hồ Chí Minh 5. 1. 1994.

Diễn đàn doanh nghiệp, số 58, Hà Nội 19.10. 2000.

Đầu tư (Vietnam Investment Review), số 16 (315), Hà Nội 23. 2. 1998.

Lao Động, số 214/2000, Hà Nội 26. 10. 2000.

Nhân Dân, số 16775, Hà Nội 20. 6. 2001.

Sài Gòn giải phóng, số 8364, TP Hồ Chí Minh 17. 10. 2000.

Thời báo kinh tế Việt Nam (Vietnam Economic Times), số 3 (361), Hà Nội 10. 1. 1998.

Thời báo kinh tế Việt Nam (Vietnam Economic Times), số 126 (692), Hà Nội 20. 10. 2000.

Văn hoá (chủ nhật). số 319 (85), Hà Nội 22. - 25. 10. 2000.